

TOM LANTOS INTÉZET: *EUROPEAN REGIONAL FORUM ON HATE SPEECH, SOCIAL MEDIA AND MINORITIES* – KEREKASZTAL BESZÉLGETÉS BESZÁMOLÓ (2020. SZEPTEMBER 21-22.)

Wagner Tamás Zoltán¹

2020. szeptember 21-22-én a Tom Lantos Intézet szervezésében *European Regional Forum on Hate Speech, Social Media and Minorities* címmel online kerekasztal beszélgetésre került sor négy tematikus panelben.² Az esemény központi témája az volt, hogy a közösségi média milyen mértékben járul hozzá az elsősorban kisebbségeket fenyegető gyűlöletbeszédhez.

A meghívott előadók sorában számos szakértő, illetve nemzetközi szervezet vezetője foglalt helyet. Ennek kapcsán érdemes kiemelni, hogy a megnyitón többek között Fernand de Varennes, az ENSZ kisebbségügyi szakértője, Michael O’Flaherty, az Alapjogi Ügynökség igazgatója, valamint Maria Daniella Marouda, a Rasszizmus és Intolerancia elleni Európai Bizottság (angol elnevezés: *European Commission against Racism and Intolerance*, a továbbiakban: ECRI) igazgatója és Christophe Kamp, az EBESZ Kisebbségügyi Főbiztosi Hivatal igazgatója is felszólalt.

Fernand de Varennes beszédében kiemelte, hogy napjainkban a gyűlöletbeszéd jelentősen elterjedt, amiben a közösségi média főszerepet játszik. A helyzetet pedig csak súlyosbítja a koronavírus járvány. Megjegyezte, hogy egyes országokban a gyűlöletbeszéd 80%-a irányul

¹ Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudomány Doktori Iskolájának doktorandusz hallgatója, valamint a Kisebbségi Jogvédő Intézet jogásza. Kutatási területei többek között a multinacionális vállalatok adóelkerülési gyakorlatai, valamint az uniós jog és kisebbségvédelem kapcsolódási pontjai. E-mail címe: wagnertomi@freemail.hu.

A szerző további munkásságát lásd a Magyar Tudományos Művek Tára oldalán: <https://m2.mtmt.hu/gui2/?type=authors&mode=browse&sel=10067284>

² A Tom Lantos Intézet független emberi és kisebbségi jogi szervezet, mely a magyar kormány és az Egyesült Államok Szenátusa döntésének értelmében jött létre 2011-ben Magyarországon. Tevékenysége elsődlegesen zsidó, roma és magyar közösségek, illetve más etnikai, nemzetiségi, nyelvi és vallási kisebbségek ügyeire fókuszál. Nemzetközi kutatási, oktatási és érdekképviseleti platformként célja, hogy hidat képezzen a kutatás és a politika, a normák és a gyakorlat közé. Bővebben a szervezetről lásd: <https://tomlantosinstitute.hu/hu/>

romák, zsidók, migránsok és a nemzeti kisebbségek ellen. Komoly problémát jelent, hogy a gyűlöletbeszédet gyakran gyűlölet-bűncselekmény és erőszak követi, mivel a kisebbségek gyakran a bűnbak szerepét töltik be. Éppen ezért a fellépésben a kisebbségekre kell koncentrálnunk. **Michael O'Flaherty** elmondta, hogy folyamatosan végeznek kutatásokat a gyűlöletbeszéd kapcsán a különféle kisebbségek (amely lehet etnikai, vallási, szexuális, stb.) vonatkozásában. Hangsúlyozta, hogy sokkal rosszabb a valós helyzet, mint azt az adatok mutatják. A koronavírus járvány következtében a kínaiak, valamint a migránsok fokozott veszélynek vannak kitéve. A gyűlöletbeszéd nemcsak az érintettek, hanem az egész társadalom problémája. Éppen ezért nagyon fontos, hogy a veszélyeztetettek bízzanak a hatóságokban és a gyűlöletbeszéd elleni fellépés során velük együtt kell dolgozni.

Maria Daniella Marouda kiemelte, hogy az ECRI szerint a gyűlöletbeszéd büntetőjogi megközelítést igényel. Önmagában nemcsak a fellépés hiánya, hanem ténylegesen a hatóságok ballépései is hátráltatják a gyűlöletbeszéd elleni fellépést. Komoly kihívást jelent, hogy a választási kampányok során a politikusok gyakran szeretnek uszítani az egyes marginalizált csoportok ellen. Nagyon fontos lenne továbbá, hogy a rendőrség körében ne nyerjen teret a gyűlöletbeszéd, ahogy azt egy vesztfáliai eset is bizonyítja (11 rendőr ellen indult büntetőeljárás).³ Sokszor nehézséget jelent a szólásszabadság és a gyűlöletbeszéd közötti határvonal megtalálása. E tekintetben a Strasbourgi Emberi Jogok Európai Bíróságának kulcsszerepe van. Végezetül megjegyezte, hogy a hatékony fellépés érdekében már az iskolai oktatás keretében meg kell kezdeni a küzdelmet a gyűlöletbeszéd ellen.

Christophe Kamp beszédében elsőként az EBESZ Kisebbségi Főbiztosának az intézményét mutatta be. Ezt követően a média területén az elmúlt évtizedekben bekövetkezett változásokról számolt be. Ennek kapcsán kiemelte, hogy a közösségi média egyrészt megkönnyíti a kisebbségek helyzetét (például kapcsolatépítés), ugyanakkor viszont teret ad az uszító hangoknak is. A gazdasági válságok és más társadalmi katasztrófák mindig rontják a kisebbségek helyzetét. Ez most, a koronavírus járvány

³ Az ügy hátterében az áll, hogy az érintettek szélsőjobboldali propagandát osztottak meg online chat csoportokban. Itt többek között olyan fotókról van szó, amelyek Adolf Hitlert, valamint egy menekültet ábrázolnak egy gázkamrában. Az ügy részleteiről lásd: <https://www.dw.com/en/german-state-suspends-29-police-officers-in-far-right-online-chat-group/a-54947253>.

idején sincs másként. Hangsúlyozta, hogy a gyűlöletbeszéd elleni fellépésnél nemcsak a közösségi médiára kell fókuszálnunk, hanem szélesebb megközelítés kell alkalmazni. Ebben pedig a politikusoknak, valamint a vallási vezetőknek kulcsszerepük van.

A megnyitót követően 4 tematikus blokkra került sor, melyben különböző szakértők és jogvédő szervezetek képviselői vettek részt.

Ezek közül az elsőben a közösségi médiában a kisebbséget érő gyűlöletbeszéd okai, hatásai voltak terítéken. **Murtaza Shaikh** előadásában hangsúlyozta, hogy a közösségi médiához a világ lakosságának mintegy háromnegyede kapcsolódik valamilyen formában. Az ebből fakadó nyelvi diverzitás megnehezíti a fellépést a felületeken (például a moderálást), és emiatt viszont sok jogsértés felderítetlen marad. A gyűlöletbeszédet nem egészében, hanem specifikusan szükséges vizsgálni, például milyen csoportok ellen irányul. Hiába vannak nemzetközi standardok, nagyon bizonytalan ezek gyakorlati alkalmazása, többek között a nyelvi diszkriminációval sem tud mit kezdeni a közösségi média. Éppen ezért fontos lenne a humán moderátorok számát növelni, több nyelvre lefordítani a közösségi irányelveket, proaktívnak kellene lenni (az utólagos fellépés nem elegendő), továbbá fel kellene állítani egy kisebbségi szakemberekből álló tanácsot is. **Kyriaki Topidi** mindezt azzal egészítette ki, hogy a gyűlöletbeszédet nem csak egy indíték hajtja, továbbá megnehezíti az ellene való fellépést az is, hogy a vonatkozó adatok hiányosak és a nemzeti, valamint nemzetközi szabályok nem mindig konzisztensek egymással.

A második tematikus blokkban az előadók a nemzetközi jogi és intézményes keret kérdését vitatták meg. **Sejal Parmar** előadásában a nemzetközi emberjogi keretrendszer mutatta be. Ennek során hangsúlyozta, hogy a nemzetközi jogban nincs definíció a gyűlöletbeszédre. Ahhoz, hogy az elhangzott szavak, mondatok bűncselekménynek minősüljenek, szigorú mércének kell teljesülnie. Mindez viszont azt eredményezi, hogy a gyűlöletbeszéd jelentős része a jogon kívül marad. Éppen ezért jogon kívüli eszközökre is szükségünk van, például civil szervezetek és magáncégek bevonására (utóbbiak esetében elsősorban a saját platformjaikon megjelenő tartalmakról lenne szó). **Andrey Rikhter** a médiaszabadság és a konfliktusmegelőzés közötti kapcsolatot boncolgatta az EBESZ vonatkozásában. **Antonija Petricusic** kiemelte, hogy a gyűlöletbeszéd nagyon manipulatív és veszélyt jelent a demokratikus berendezkedésre. Az ellene való fellépésnek viszont megalapozottnak, arányosnak és célzottan kell lennie, figyelemmel a szólásszabadságra. E

tekintetben a Strasbourgi Bíróság esetjogában számos ügy szolgál például. Megemlítette, hogy az ET egyik testülete külön stratégiát dolgoz ki az online gyűlöletbeszéd ellen.

A harmadik blokkban az online gyűlöletbeszédre vonatkozó szabályozást vitatták meg az előadók. **Tarlach McGonagle** hangsúlyozta, hogy nem elég a közösségi médiára fókuszálni, mivel más aktorok is meghatározó szerepet töltenek be. Fontos, hogy a vállalatok is magukénak érezzék az emberi jogok védelmét (angol elnevezés: *Corporate Social Responsibility*, rövidítve: CSR). **Fadzai Madzingira** a közösségi média tartalompolitikájáról beszélt. Ennek kapcsán megjegyezte, hogy noha a gyűlöletbeszéd sok esetben lokális, ennek ellenére a közösségi média tartalompolitikája globális. Mindez azt jelenti, hogy több ezer, különböző kultúrájú embert kell egyszerre kezelni. Ez sokszor kifejezetten nehéz feladat, hiszen hogyan bíráljuk el egy olyan, a közösségi médiában megjelent bejegyzést, mint például ezt: „nőket nem szabad itt foglalkoztatni”. **Vincze Orsolya Hanna** szerint a jövőben nagyon fontos lesz, hogy olyan közösségi tartalmakra fókuszáljunk, amelyek uszítást válthatnak ki. Ugyanis vannak olyan tartalmak, amelyek noha nem minősülnek gyűlöletbeszédnek, de alkalmasak uszításra. A nagy kérdés az, hogy ezeket hogyan lehet a közösségi média szintjén szabályozni. Mindenképpen komoly felelősség fog hárulni a szerkesztőkre, hiszen sok esetben annak is jelentősége van, hogy ki, mikor mondta. Éppen ezért kapcsolatban kell lenni a helyi hatóságokkal is, akik az adott helyzetet könnyebben tudják értelmezni.

A negyedik és egyben utolsó tematikus blokk a civil társadalom, valamint a civil szervezetek szerepéről szólt. **Iulius Rostas** hangsúlyozta, hogy a gyűlöletbeszédnek komoly következményei vannak, szorosan összefügg a gyűlölet-bűncselekményekkel. A marginalizált csoportok (például roma kisebbség) különösen ki vannak téve a gyűlöletbeszédnek, és kifejezetten érvényes mindez a koronavírus járvány idején. Számos olyan eset volt, amikor a romákat ért sérelmek megtorlatlanul maradtak. A jelenlegi szabályozás nem elegendő a romák védelmére. Fontos, hogy a politikusok ne a gyűlöletbeszéd segítségével mobilizálják a választókat. **Thomas Hughes** a nemrég felállításra került Facebook Felügyelőbizottságról beszélt, amely szerv hús, független szakértőből áll (ezt később negyven főre fogják bővíteni). Feladatuk a közösségi médiában megjelenő

online tartalmak elbírálása lesz.⁴ Tekintettel az ügyek várható nagy számára, prioritizálni fogják az egyes ügyeket. Konkrét javaslatokat fognak megfogalmazni a Facebooknak. **Eliska Pirková** szerint az online közösségi média hozzá tud járulni a társadalmi polarizációhoz, ami melegágya a gyűlöletbeszédnek. Kiemelte, hogy az elimináción alapuló jogalkotói politika könnyen ellentétbe kerülhet a szólásszabadsággal. Ennek következtében a legitim párbeszéd lehetetlenülhet el.

A fentiekén túlmenően természetesen nem csak a neves előadóké volt a szerep: a szervezők blokkonként lehetőséget biztosítottak a civil szervezetek, valamint magánszemélyek számára is a hozzászólásra. Ennek során több esetben is tartalmas észrevételeket fogalmaztak meg az eseményen résztvevők. Magyar részről a Mikó Imre Jogvédelmi Szolgálat⁵, ifj. Toró Tibor⁶, valamint Kalmár Ferenc miniszteri biztos⁷ élt ezzel a

⁴ A Facebook felügyelőbizottságának gondolata 2018-ban fogalmazódott meg. Munkája során a gyűlöletbeszédre, a zaklatásra, valamint az emberek magánélethez való jogaira, illetve személyes biztonságára fog fókuszálni. Független, önálló jogi személyiséggel rendelkezik, azonban a működését egy 130 millió dolláros alappal biztosítja a Facebook. A tagok kiválasztásánál meghatározó szempont, hogy különböző kulturális, vallási háttérrel rendelkezzenek, sokféle politikai nézetet képviseljenek, és a Facebookhoz való viszonyulásuk is eltérő legyen. A felügyelőbizottsági tagság 3 évre fog szólni, a tagságot pedig háromszor lehet majd választással megújítani. Jogorvoslati fórumként fog működni: a Facebook felhasználó ehhez a testülethez fordulhat, ha úgy érzi, hogy jogtalanul távolították el az általa közzétett tartalmat és minden más, a Facebook keretében rendelkezésre álló jogorvoslati lehetőséget kimerített (15 napos határidő). A felügyelőbizottság döntése főszabály szerint mind a Facebook-ot, mind a felhasználót köti. Előbbi esetében ez alól két kivétel van: ha a közzétett tartalom szerzői jogot vagy helyi jogszabályt érint. A felügyelőbizottság működéséről részletesen lásd: <https://accountabletech.org/wp-content/uploads/2020/06/Move-Slow-and-Fake-Things.pdf> illetve https://digitalisszabadsag.kormany.hu/download/6/71/a2000/Facebook%20Oversight%20Board_20200706_HU.pdf.

⁵ A Mikó Imre Jogvédelmi Szolgálatot a Romániai Magyar Demokrata Szövetség hozta létre a romániai magyar közösséget érintő bármilyen természetű hátrányos megkülönböztetés megfigyelése, jelzése és megakadályozása céljából. Ennek hátterében az áll, hogy az utóbbi években nagyon megnőtt a magyar közösség ellen irányuló közvetlen vagy közvetett támadásoknak a száma, amelyek már-már a 90-es évekbeli állapotokat idézik. A szervezet a romániai magyar közösség helyzetéről szóló, éves jelentés kiadását tűzte ki célul, mely többek között a nyelvi jogok megsértésére, valamint a gyűlöletbeszédre összpontosít. Bővebben a szervezetről lásd: <https://www.mikoimre.ro/rolunk/>

⁶ 1981-ben született Temesváron. Tanulmányait a temesvári Nyugati Egyetemen, Szociológia szakon végezte. Ezután a Babeş-Bolyai Tudományegyetemen politológia, majd a budapesti Középeurópai Egyetemen (CEU) nacionalizmuselméletek szakirányú magiszteri

lehetőséggel, bemutatva a külhoni magyar közösséget fenyegető, a gyűlöletbeszédből eredő kihívásokat.

A **Mikó Imre Jogvédelmi Szolgálat** képviselője kiemelte, hogy az erdélyi magyar közösséget sújtó gyűlöletbeszéd, valamint a negatív sztereotípiákat állandósító dezinformáció nem ritka jelenség Romániában, mely döntően TV-adásokhoz, a közösségi médiához, valamint sporteseményekhez köthető. Szervezetük csak az elmúlt 2 évben 22-szer fordult a Nemzeti Audiovizuális Tanácshoz, valamint 38 alkalommal az Országos Diszkriminációellenes Tanácshoz ilyen ügyekben. A gyűlöletbeszédhez kapcsolódó ügyeik a nyelvi jogokat, az anyanyelvi oktatást, az államnyelv oktatását, a szimbólumhasználatot, valamint a területi autonómiával kapcsolatos eszmecseréket érintik. Ezek közül kiemelkedik az idei áprilisi Klaus Iohannis – román elnök – beszéde, melyben a magyar közösséget a román nemzeti érdek elleni összeesküvéssel vádolta meg. A romániai helyzet tekintetében komoly problémát jelent, hogy az előbb említett hatóságok eszköztára korlátozott, az általuk kiszabott bírságok összege alacsony és az ezek elleni fellebbezéseket a megbírságotl szervezetek, illetve magánszemélyek általában megnyerik a bíróságokon. Ráadásul a többségi lakosság körében – felmérések szerint – az a nézet számít uralkodónak, hogy a nemzeti kisebbségeknek túl sok joga van, beleértve például az anyanyelvi oktatáshoz való jogot, valamint a közintézményekben való anyanyelvhasználatot. A területi autonómia elfogadottsága pedig kifejezetten alacsony. Ehhez jönnek hozzá a korábban már említett, a negatív sztereotípiákat erősítő TV-adások, valamint az online és közösségi média. Mindezek fényében arra hívták fel a figyelmet, hogy az államok a gyűlöletbeszéd ellen nemcsak a büntetőjog segítségével, hanem

diplomát szerzett. Doktori képzésre a Babeş-Bolyai Tudományegyetem Filozófia Karán járt és az erdélyi magyar politikai érdekképviselő alakulását vizsgálta. A Sapientia EMTE Nemzetközi kapcsolatok és európai tanulmányok főállású oktatója, valamint a Bálványos Intézet kutatási igazgatója. Főbb érdeklődési területei a nyelvpolitika, nacionalizmuselméletek és az etnopolitika. Bővebben munkásságáról lásd: <https://balvanyos.org/toro-tibor/>.

⁷ 1955-ben Brassóban született fizikus és politikus. Franciául és románul felsőfokon, míg angolul középfokon beszél. 2015 óta Magyarország szomszédságpolitikájának fejlesztéséért felelős miniszteri biztos. Az általa jegyzett és az Európa Tanács által 2014-ben elfogadott, ún. Kalmár-jelentés többek között felhívja a részes államok figyelmét az évszázadok óta ugyanazon a területen élő, közös azonosságtudatot ápoló nemzeti kisebbségek helyzetére és jogaik tiszteletben tartásának fontosságára, valamint kiáll a különböző autonómiaformák mellett.

más eszközökkel is felléphetnek, úgy mint oktatási, tájékoztatási és felvilágosító intézkedésekkel. Így a központi tanterv részének kellene lennie a nemzeti kisebbségek kultúrájának, történelmének oktatása, valamint lehetőséget kellene biztosítani a kisebbségi nyelvek tanulására is. Ezáltal ugyanis a többségi nemzet diákjainak jobban megismernék ezeket a közösségeket, amely segítené lebontani a hosszú évtizedek alatt berögzült sztereotípiákat.

Ifj. Toró Tibor, a Sapientia EMTE egyetemi adjunktusa a Bálványos Intézet, valamint a Székelyföldi Közpolitikai Intézet által lefolytatott, az erdélyi magyarokat ért gyűlöletbeszédet vizsgáló kutatásról számolt be. Ennek kapcsán kiemelte, hogy a kutatás fő megállapítása, hogy a közösségi média lehetővé tette a közpolitikai aktorok számára, hogy a kisebbségekkel szembeni negatív sztereotípiákat elterjesszék, ugyanakkor ez önmagában még nem magyarázza meg azt, hogy mindezek miért nyertek teret a közbeszédben. A kutatás továbbá arra is rávilágított, hogy a válaszadók 34%-a szerint a magyarok nem fogadnának el román nemzetiségű szomszédot, valamint 40% szerint munkahelyen felettesnek sem. Ez a románokkal szembeni negatív magyarságkép elsősorban a közoktatásban használt tankönyveknek köszönhető, mivel ezek többek között monoetnikus román politikai közösséget sugallanak, valamint a magyarokat a román nemzet történelmi ellenségeként mutatják be. Éppen ezért a megoldás az lenne, ha ezeket a tankönyveket – az interkulturális oktatás szemszögéből – átírnák.

Kalmár Ferenc miniszteri biztos szerint a gyűlöletbeszéd elleni fellépés fontos eszköz a konfliktusmegelőzésben, a kisebbségek elleni uszítás elkerülésében. Éppen ezért arra kell törekedni, hogy az állami hatóságok ne terjesszenek álhíreket, uszító tartalmakat, melyek alkalmasak az egyes csoportok elleni gyűlöletkeltésre. Emellett hangsúlyozta, hogy az oktatás – azon belül is a történelem – kulcsszerepet tölt be e téren. Szerinte arra lenne szükség, hogy a történelmi eseményeket több nézőpontból is bemutassák a diákoknak.

Összességében véve egy tartalmas rendezvényen vehettünk részt, mely rávilágított arra, hogy az egyes kisebbségi csoportokat fokozottan érinti a gyűlöletbeszéd és az abból fakadó gyűlöletbűncselekmények. Az előadások továbbá hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a látásmódunk bővüljön, mely a későbbi kutatások során jó eséllyel kamatozhat.